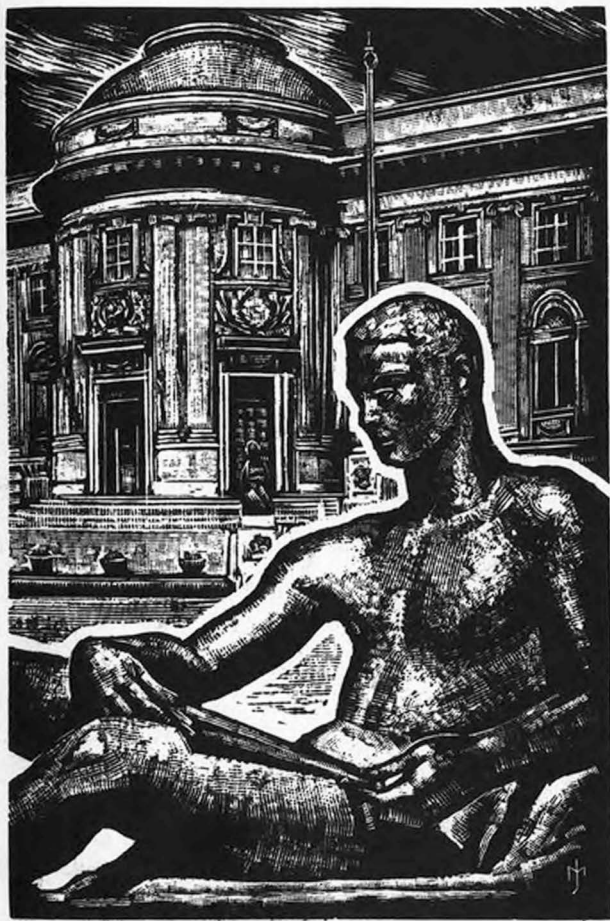


MÚZEUMI KURÍR



1970. FEBRUÁR

2. SZÁM

Zsivány nyelv a XVIII. században

NAGY SÁNDOR

A hajdúkerület 1669-ben történt megalakulásától kezdve igazságszolgáltatási feladatokat is ellátott. Illetékessége valamennyi hajdúvárosra és a területén élő minden személyre társadalmi és jogállásra tekintet nélkül kiterjedt. A hajdúvárosok területén elkövetett valamennyi bűncselekmény elbírálására is illetékes volt. A XVIII. században főként az állatlopások voltak gyakoriak, kőbor tolvajok járták a tisztántúli pusztákat, de a városokban megfordultukban sem kímélték a lakosság javait. Az elfogott ilyen személyek ügyében is a kerület volt illetékes. Mint minden magántulajdonon felépülő társadalom, a hajdúk is erőteljesen küzdöttek a tolvajok ellen és súlyos megítélés alá eső esetekben nem riadtak vissza a halálbüntetés kiszabásától sem. Ha olyan adatok merültek fel, hogy az elfogott személy a tolvajságot „mint szokott mesterséget gyakorolta”, megkeresték mindazoknak a városoknak a tanácsait, ahonnan felvilágosításokat kaphattak a gyanúsított korábbi viselt dolgairól és tolvajtársairól. (L. részletesebben Nagy Sándor: A hajdúkerület büntetőbíráskodása a XVIII. században c. tanulmányt A hajdúk a magyar történelemben c. kötetben. Debrecen, 1969. 91–105. old.)

1776. május 29-én indítottak eljárást Czagány András, Balás Mihály, Görög Sámuel és Csengeri István gyanús tolvajok ellen. A nyomozás során beszerezték a Borsodban akasztófára ítélt Oláh András kihallgatásáról Debrecenben 1775. május 10-én készült jegyzőkönyvet is. Oláh András vallomásaiban több olyan kifejezés szerepelt, amelynek jelentését a kihallgatást végző nótárius nem ismerte, ezért megmagyaráztatta magának és használt kifejezés közkeletű jelentését is belefoglalta a jegyzőkönyvbe. A hajdúkerület valamelyik nótáriusa aztán ennek és nyilván több hasonló jegyzőkönyv alapján összeállított egy jegyzéket a „Zsivány nyelv”-ről, illetve „Zsivány szók”-ról és azok jelentéséről és ezt a valóságos kis szótárt a Czagány András és társai ellen folyt bűnügy irataihoz csatolta. A zsivány szavak összeszedése azt a célt szolgálta, hogy a tolvajok között kialakult nyelvet a büntető ügyekben eljáró hatóságok tagjai is megismerjék és ennek nyomán munkájuk könnyebbé váljék.

A zsivány szókról a Debreceni Állami Levéltárban IV. A. 505/e. 7. csomó 1776. Fasc. J. N° 14. jelzet alatt található jegyzék a következő:

Fejes	Tiszt Úr
Kutya	Hajdú
Tisztartó	Második személy a fő zsiványok közt
Rikkantó	Kácsa
Sógor	Német
Ördög	Lekat
Fazék	Fély
Lobogo	Keszkenő
Topánka	Por, Pálinka
Megtópánkásodott	Meg részegedett
Füstölő	Pipa
Szűr hordó	Kondás
Gagyí	Arany
Nagy víz	Sokaság a Vásárban
Kis víz	Kevés ember a Vásárban

Zsivány
Pergő
Leves
Konnujlik
Rút ember
Mester
Kanaforia
Meg ruházták
Ruhi
Puczika
Jordán
Czafka
Balék
Kozákolni
Nyalavi
Szuszgó
Kuksi
Czoff
Vágván
Czoltováj
Csácsogó
Honterozd
Ne haduváj
Parás
Kígyó a derekán
Paribó
Gyertyázz
Feltévő
Felrántó
Lábra való
Rajzolni
Kapkodás
Pozdorja
Csengettyű
Poszterio
Kacsnya
Füles
Buga
Lebernyeg
Szőrös
Koporsó
Szelepriska
Olvasó
Piarista
Banya
Kaparó
Delivator
Kájzer
Kút
Kutazni
Nyalavi nyelv
Mindennapi
Profiterium
Pufra innya

Tolvaj
Kocsi
PéNZ, ezüst
Or Gazda
Hóhér
Ícém
Akasztó fa
Meg verték, meg csapták
Csapás
Ruha
Zsidó
Kúrva
Az Ura
Az embereket a Vásárban öszve szorítani
Az Ujj Zsiványok közt legjobb zsivány
Disznó
Vásár
Forént
Bicsak
Fizess
Kutya
Tagadd
Ne kiálcsd ki
PéNZ zsebben Erszény nélkül
Tüsző péNZ
Mente
Vigyázz
Kalap
Csizma
Nadrág
Lopni
Szúr, dolmány, kankó
Gatya, gyolcs, vászon
Zsebbe való óra
Tömlőcz
Szoknya
Ló
Ókör
Köpönyeg
Bunda
Léda
Katona
Bilincs
Pulyka
Lúd
Tyúk
Bicskás, Tolvaj
Zsiványok Kis Birája
Zseb
Zsebből Lopni
Zsivány nyelv
Kenyér
Vármegye Kenyere
Hitelbe innya

Szingyula
Plédez
Meg kapatuvalnak
Sok gyertya ég utánad
Sógor fel rántó
Sógor lábra való
Sógor kapkodás
Dánkürti
Péterfia

Kúrva
Szalagy
Meg fognak
Sokan vigyáznak utánad
Stibll
Plundra
Német kabát
Ravasz ember
Szür ujsa

A szótárba felvett zsvány szavak eredetének vizsgálatára itt nincs te-
rünk, de ez egyébként sem jogászi, hanem nyelvészi feladat.

Felelős kiadó: dr. Dankó Imre

Készült 1000 példányban. — Terjedelme 2,25 (A/5) ív
70-2844 Szabadság Lapnyomda, Debrecen
F. v.: Reményi Sándor